

DOROMB

Közköltészeti tanulmányok 6.

Szerkesztő
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

reciti
Budapest • 2018

Készült a *Nyugat-magyarországi irodalom 1770–1820 Lendület Kutatócsoport*
keretében
az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetében

A borítón a *Helikoni kedvtöltés* (1819) belső címképe

Könyvünk a Creative Commons
Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország Licenc
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>)
feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.
A köteteink honlapunkról letölthetők. Éljen jogaival!

ISSN 2063-8175

Kiadja a *reciti*, az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének
recenziós portálja • www.reciti.hu
Borítóterv, tördelés, korrektúra: Szilágyi N. Zsuzsa
Nyomda és kötetészet: Kódex Könyvgyártó Kft.

Világi verskéziratok Lochner János hagyatékában

A Győri Egyházmegyei Könyvtár kéziratgyűjteményének legterjedelmesebb álgala Lochner János irathagyatéka. A Bánhegyi Miksa és Szelestei László által 1991-ben elkészített katalógus szerint a Lochner-gyűjtemény 283 magyar és 154 német nyelvű prédikációt,¹ mintegy másfélszáz levelet, levélfogalmazványt és feljegyzést, továbbá könyvjegyzékeket és bibliográfiákat foglal magában.² Ránk maradtak Lochner latin, magyar, német, francia és olasz nyelvű iskolai jegyzetei is, csakúgy, mint politikai tárgyú feljegyzései.³

A gyűjtemény tanúsága szerint Lochner saját sermói mellett mások jól sikerült – vagy neki tetsző – prédikációinak fogalmazványait is megőrizte, így a hagyatékban található kéziratok egy része nem tőle származik.⁴ E gyűjtőszemlének köszönhetően váltak részévé Lochner hagyatékának Csaplovics Elek levelei és Csaplovics Lőrinc iratai a Csaplovics-könyvtárról,⁵ továbbá Paintner Mihály kéziratai.⁶

Lochner János életéről keveset tudunk. Feltehetően Vácott született 1760-tán.⁷ 1782-ben végzett a Pázmáneum növendékeként, s felszentelése után Komá-

* A szerző a Győri Egyházmegye Püspöki Vagyonkezelő munkatársa, muzeológus (Győr).

1 Győr, Egyházmegyei Könyvtár, Ms. IV.1/94a, 1–283. sz., ill. Ms. IV.1/94b, 284–437. sz.

2 BÁNHEGYI B. Miksa, *A Győri Egyházmegyei Könyvtár kéziratkatalógusa: 1850 előtti kéziratok* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 1991).

3 Ms. IV.1/1–49. sz., ill. Ms. IV.50–60. sz.

4 Lochner hagyatékából eddig csupán a prédikációk keltették fel a kutatók figyelmét. Sermóinak elemzése: HARGITTAY Emil, „Pázmány prédikációinak felhasználása Lochner János 18. század végi kéziratgyűjteményében”, *Studia Litteraria* 52, 3–4. sz. (2013): 246–256; JUHÁSZ Szandra, „Két „kompilációs” levél a Lochner-hagyatékban” in *Pázmány nyomában*, szerk. AJKAY Alinka és BAJÁKI Rita, 219–223 (Vác: Mondat Kiadó, 2013); PERGER Gyula, „Szent, kép, kultusz: Megjegyzések Szent Vendel magyarországi tiszteletének kérdéséhez kislalföldi példák alapján”, *Arrabona* 42, 1. sz. (2001): 49–61.

5 Ms. IV.1/171. sz., egy doboznyi iratanyag.

6 Ms. IV.1/121–127. sz.

7 Iskolai füzeteinek fejlécére gyakran feljegyezte neve mellé a „Vaciensis” jelzőt: „Joannis Lochner Rhetoris Vaciensis Anno 1774., vagy 1775” (Ms.IV.1/13., 17., 47.), de egyik 1775-ös füzeteinek címlapján „Joannis Lochner Rhetoris Tyrnauensis”-nek nevezi magát. (Ms. IV.1/21.)

romba került lelkésznek. 1787-től Gútán, majd a következő évtől Dunaszentpálon káplán.⁸ 1805–1810-ig a Pázmáneum lelki igazgatója, 1810-től 1816. június 14-én bekövetkezett haláláig az esztergomi szeminárium spirituális volt.⁹

Lochner már diákként, a kötelező iskolai feladatokon túl is érdeklődést mutatott a költészet iránt. Erről tanúskodik, hogy az egyik 1773-as füzetébe – „Joannis Lochner Poetae Exercitatione scholasticae” – latin és magyar nyelvű verseket jegyzett be.¹⁰ Egy másik 1775-ös keltezésű, 25 lapnyi füzetben latin nyelvű versek olvashatók az emberi életről, illetve az emberi tulajdonságokról.¹¹ Az iskolai jegyzetei közt fennmaradt *Sententiae Joannis Lochner Rhetoris Tyrnaviensis Anno 1775. Sub nro 3^{io} conscriptae* című, autográf fogalmazványokat és másolatokat tartalmazó füzetének, 61–62. lapjára verseket másolt: *Liber Baro Amade Affectus ad S. Peregrinum* – *Liber Baro Révay Responsorium* jelzéssel.¹² E feljegyzés – datálásának okán is – érdekes adalékul szolgálhat Amade László szerzősége,¹³ illetve a vers keletkezéstörténete kérdéséhez.¹⁴ Lochner lejegyzése a Császár Elemér által közzétett párvershez hasonlóan nyolc-nyolc versszakos, de már az első versszakában eltér a „balatonvidéki földbirtokos” által megőrzött kéziratról:

En viator peregrinus
Tibi Sancte Peregrinus
Vota mea immolo
Ad te clamo, clemens audi
Vota supplicantis claudi
Nomen tuum recolo.
Jesum Xtum in implora,
Et Mariam que me ora
adsint mihi misero.

8 Podhraczký József ugyanakkor arról emlékezik meg, hogy Lochner Udvardon is szolgált plébánosként: „Az öregek emlékeznek még Lochner Jánosról és Eő Méltóságáról a’ mostani Szepesi Püspökről Bélik Jósefról is.” PODHARADZKY József, „Udvard Primalialis Helységnek eredetétől fogva közelebb időkig le-írt történetei”, *Tudományos Gyűjtemény*, 13, IV. sz. (1829): 48.

9 BEKE Margit, *Fejezetek az új- és legújabbkori elitképzéshez: A katolikus egyház szerepe a modern magyar értelmiségi elit nevelésében a bécsi Pázmáneumban*, Akadémiai doktori értekezés (Budapest: 2010), 270; *Series Parochiarum et Parochum Archi-Diocesis Strigoniensis* (Strigonii: Typis Gustavi Buzárovits, 1894), 748.

10 Ms. IV. 1/20. sz.

11 „Sententiae Joannis Lochner Rhetoris.” Ms. IV./26. sz.

12 Ms. IV.1/2. sz.

13 Császár Elemér, „Amade László egy ismeretlen latin verse”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 27 (1917): 469–471.

14 *Amade László versei*, s. a. r. SCHILLER Erzsébet és AJKAY Alinka, Régi magyar költők tára: XVIII. század, 7 (Budapest: Balassi Kiadó, 2004; a továbbiakban: RMKT XVIII/7), 446–452.

A *Responsium* élén szereplő „arguam te et statuam te contra faciem tuam psal. 40” ugyanakkor – ha az zsoltár száma eltér is – Ajkay Alinka megállapításait igazolja.¹⁵ Lochner a párvers lejegyzése után Amade életrajzát is összefoglalta!

A Lochner-gyűjtemény számunkra legérdekesebb része, az Ms.IV.1/61 – 84. számon beletárolt *Versek* fondja. A lejegyzések többsége egyértelműen Lochner János kézírása, de akadnak mások által írt, Lochner által megőrzött autográf kéziratok is. A 24 egységnyi anyag mintegy félszáz verset tartalmaz. A latin nyelvű szövegek mellett szép számban találunk magyar verseket is. Ezek közül a legnagyobb, öt füzet terjedelmű a több kéz írásával készült szerepkönyvsorozat.¹⁶ Az egyes szereplők neve (Fantsali Bertók, Fegyverneki Peti) alapján azonosítható, hogy a kéziratok *A' tisztességre vágyódók* című vígjáték „Első végzésének első kimenetele” szerepkönyvei.¹⁷

A versgyűjtemény másik terjedelmes darabja Aloysius Blumauer travesztált *Aeneisének* magyar változata. Szalkay Antal magyar fordításának kézzel írt másolta az 1–3. éneket tartalmazza, így az alkalmasint az 1792-ben megjelent nyomtatványról készülhetett.¹⁸

Lochner eltette a hozzá intézett üdvözlő verseket is. Bár ezek a korszakban szinte kötelező stílusgyakorlatnak számítottak, talán – éppen ezért – nem érdektelen idézni őket. 1801-ben mint szentpáli plébános kapta névnapjára Lochner az alábbi sorokat:

Gratulatoria!

Ezen mái Napon méltó Örvendeznünk,
LAKNER JÁNOS Urnak hogy verseket külgünk,
tisztöletet néki jobbnál jobbat tegyük
Szerentsés éltéért buzgón hogy fel kellünk.

Azét tehát Pallas tanulás Istene,
Szerelem példája ékesség vezére,
jó szívet 's jó elmét szolgáltoss elmémre
Segéll bölts elméddel ékes köszöntésre.

15 AJKAY Alinka, „Amade László és a Peregrinus-versek”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 106 (2002): 192–208.

16 Ms. IV.1/61. sz.

17 A darab szövege: <http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/corpus/xiii/tiva1001.htm>, hozzáférés: 2018. 05. 06.

18 *Virgilius Éneássza* kit Blumauer németre travestált, most magyarosan Szalkay Antal úr által öltöztetett, Első rész (Bécs: Alberti Ignác, 1792).

Hogy Szent Neve Napját halhatatlanságra,
botsássom Nemzetek között ágrul ágra,
Méltó hogy ki messem márván kő táblára
'S rothatlanságot látó Czedrus fára.

Örülök hogy Isten így meg hagyta érni,
Ditső Neve Napját mellért éppen kérni,
a Mindenható Urt imádván tisztelni
illen jó voltaért illik már ditsérni.

Élljen hát kedvére drága kiss Aszszonynak,
mint igaz és kedves jó gazda Aszszonyának,
egész ház tájának <igaz> bölts Kormányzójának,
Ki is sok jót kíván Tiszt[elendő]. Urnak.

Részemről kívánom hogy élte fonala
sokáig maradjon tündöklő hajnala,
légyen kegyelmessen védelmező fala,
Tisztelendő Urnak Őriző Angyala.

Többször is illy Napot hogy Isten el hozzon
a'szűkölködőkre sok jókat botsásson,
békességgel együtt áldás ezért száljon
végre Menny országban Lelke helyre álljon.

Vivat Joannas Lakner Localis Capellanus Sz. Paliensis¹⁹

Az 1814-ben, illetve 1821-ben írt panegyricusoknak már a szerzőit is ismerjük.

Nagy Érdemű, 's F. Tisztelendő LOHNER JÁNOS Úrnak a' Nagy Szombatj
Szemináriumba' lévő nevendék Papság
Lelki tanítójának Nevenapját tárgyzó Tiszteleti Szülemény.
mellyet forró buzgósággal nyújt bé a' fent nevezett nevendék Papság' egyik
erőtlen tagja
Szabó István u. m. a' Sz. Theológiának 2^{dik} eszt halgatója 1814^{dik} esztendőben

Fébusi ének! nosza zengj egy Férjfi nevének
Névnapi Tiszteletet; mellyre von a' szeretet.

19 Ms. IV./1/70. Szentpál a szigetközi Dunaszentpált jelöli.

Te is Týrnay szádat nyisd meg 's úgy pengesd czit'rádat,
Hogy jelesen felelő visz'hangot szórjál elő.

Lássuk azért vallyon Mú'sám hogy kit így urallyon
Illy diszesen kötözött néma betüi között!!

Hallom imé már most nagy érdemű Lohner Jánost
Zengi, örömbe merült, hogy neve napja derült.

Óh! Te kit illetnek közelebből e' szerzetnek
Hangjai! nyisd meg öled, 's a fügyelemre füled.

Óh ki vagy itt szóban! jövel im' Músa valóban
Amint látni lehet, tiszteletedre siet.

Húrjait illetvén, 's így újjaival pengetvén
Illy szava hangzik elől csekély éneke felől:

Sok jeles esztendő't Szent Hit diszére telendő't
Te kegyes Férjfiú ély Nesztori számra cserély.

Ély János, ély élvén, sok időt időkre érvén,
Vidám hólnapokat láss az örömbe' sokat;

És tessél Istennél – többet nem rebegek ennél,
Mert jön szó – mellyel Ég harsogja „úgy léssz elég.”

Ugyanekkor, „Nagý Szombatban, Sz. János havának 23^{dik} napján 1814” Lochner átvehette „Mihályi József Szent Theológiának első esztendőbeli halgatója” tisztelgő versének²⁰ bekötött példányát is:

Nagy Tisztellendő Tisztelendő Úr, Kegyes, 's Drága Pátronússom!

Keresztelő Jánost, Fényes Mai Napon,
Az Anýszentegyház Ünnepei Nagýon.

20 A következő esztendőben „die 23a Junii” Mihályi, immár másodéves hallgatóként egy hasonló kiállítású latin verssel tisztelgett tanára előtt: „Honoribus Gratosus [...] Joannis Bapt. Lochner [...] in perpetuum Gratitudeinis Monumentum. 1815.” Ms. IV.1/81.

Kiváltképpen azok, kik Jánosnak Nevét,
Tartják Mai Napon s', Drága Tiszteletét.

Azért én engemet, hűsséges szeretet,
Mai napon Ösztönöz, adni Tiszteletet.

Ez Vig Neve Napján, minden Tiszteletet
Néked bé mutatom, kegyes szeretetet.

Istenem éltesse! sok időzik azonban szeressed,
Minden Áldásokat, eresz Rá Malasztokat.

Minden Öröm, Jóság, minden Szépségi Valóság,
Tartsa meg ély erejét, meg Nemesítse Fejét.

Fényes Egét az Köd, bé ne setététse,
Az Isten Jobb Karján, hordgya, – és segítse.

Végre ha lehúlnak, Napjai élének,
A' Mennő helye légyen, Virtuosos Lelkének.

Lochner fontosnak tarthatta a köszöntő verseket, hiszen nemcsak a hozzá vagy általa írtakat őrizte meg. Az L.73. jelzetű ívre²¹ *Jót kívánó Versek!* címmel egy 1800 körüli József-napi köszöntő került. A verzó lap szélén pedig – igaz, áthúzva – a *Siralmas hattýú Leander partján* kezdetű verset jegyezte le egy másik kéz.

Jót kívánó Versek!

Minden nyárnak vagyon ugy hallottuk tele
Mikor keményen fúj a Boreas szele
Dér fagy fergeteg, hó, mindent el persele
Ekkor komorsággal vagyon minden tele

De azt is hallottuk hogy a kemény telet
Mindenkor követi gyönyörű ki kelet
Junó csendesíti ha e szaki szelet
Zöldellő plántákat a földből ki kelet

21 Az Ms. IV./1/61–84. sz. alatt leltározott versek mindegyike „L” (Lochner) jelzéssel külön leltári számmal is szerepel. A továbbiakban e leltári számokkal jelöljük az egyes kéziratlapokat.

El mult most is a tél vig tavasz derüle
Az áldott ki kelet ujra meg kerüle
Zuz marázos télnek terhe könnyebbüle
Szivünk vigasággal ezen tele gyüle

De a tél multával tavasz is meg került
Tavasz el érkezvén Jósef napja derült
Tekéntetes Urunk ne légy hát keserült
Kedves vigasságban sőt inkább bé merült

Az Isten kedvezett jó Ur személyednek
Helyt adott kegyesen minden kérésednek
Kegyes kívánságát bétölté lelkednek
Meg engedte érned vig napját nevednek

Örvendezünk miis ez okon szivünkéből
Algyuk Istenünket ez jóért lelkünkéből
Tégedet pediglen hiv szeretetünkéből
E' képpen tisztelünk tiszta húségünkéből

Tekéntetes Urunk az Isten éltessen
Sok illy Szent napokat érij békességessen
Tellyes életedben az Isten szeressen
A menny ország úttján bóldogúl vezessen

Élted koronázza drága áldásokkal
Lelki testi jókkal bőv áldomásokkal
Élted hosszabbittsa sok ezer napokkal
Csendes békesség vigaságosokkal

Uri kedvesiddel az Úr védelmezzen
Minden kéréstekre hiven figyelmezzen
Bóldogság hajóján éltetek evezzen
Jehova jobb karja 's szárnya bé fedezzen

Míg éltek e testben tsendes békességgel
Szeressen az Isten drága egésséggel
Minden naptok tellyen kívánt tsendességgel
Udvaroltassatok méltó tisztességgel

Nyujtson áldást rátok az égnek harmattya
Minden kérésteknek légyen foganattya
Nyugodjon rajtatok kegyes akarattya
A menny béli Urnak ki lelkeknek Attya

A' bánatnak árja soha ne fáraszszon
Jehova bőv áldást reátok áraszszon
Víg József napokra sokakra viraszszon
Örömet vigságot nállatok maraszszon

A' nagy Úr Istennek rajtatok áldása
Lelki testi jókkal meg koronázása
Légyen de ne légyen soha változása
Élteteknek napnak míg lészen járása

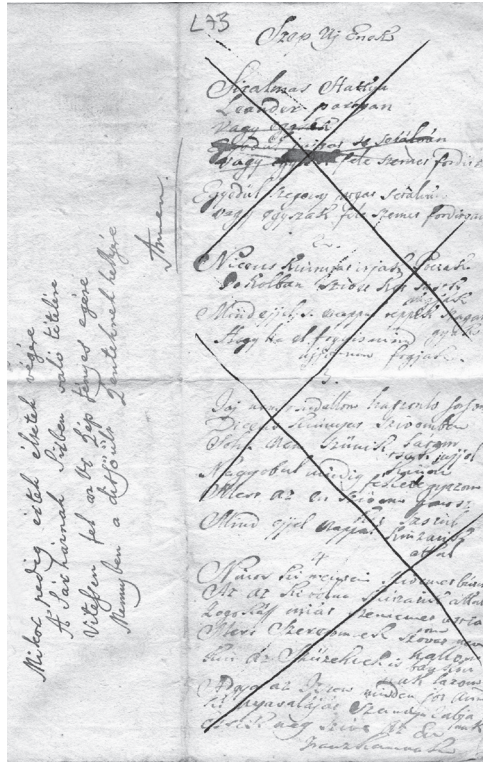
Mikor pedig értek éltetek végére
A' Sár háznak sírban való tételére
Vitessen fel az Úr szép fényes egére
Mennyben a ditsóült szenteknek helyére. Amen

A lap szélére jegyzett, majd áthúzott *Szép új ének* egy XVII. századi szerelmi éneknek a XVIII. században is kedvelt variánsa.²² A *Vásárhelyi-daloskönyv* első kiadója, Ferenczi Zoltán szerint a szöveg 1662-re datálható.²³ A Lochner-féle lejegyzéssel szinte teljesen azonos változat marad ránk Sztankovits János győri püspök gyűjteményében is.²⁴ A Lochner-hagyatékban lévő kézirat leírója csak négy versszakot különített el, igaz, azt is pontatlanul:

22 *Szerelmi és lakodalmi versek*, s. a. r. STOLL Béla, Régi magyar költők tára: XVII. század 3 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1961; a továbbiakban: RMKT XVII/3), 136–146, 598.

23 *Vásárhelyi daloskönyv: XVI–XVII. századi szerelmi és tréfás énekek*, Az Erdélyi Múzeum-Egylet kéziratárában lévő eredetiből kiadta FERENCZI Zoltán (Budapest: Franklin Társulat, 1899), 93–95. Vö. RMKT XVII/3, 99. sz.

24 PERGER Gyula, „Világi énekek Sztankovits János győri püspök hagyatékában”, in *Doromb: Közköltészeti tanulmányok 4*, szerk. Csörsz Rumen István, 185–206 (Budapest: Reciti, 2015), 199–200.

Szép Uj Enek

Siralmas Hattyú
 Leander partyán
 Egyedül szegény jajgat sétálván
 Vagy éjszak felé szemet fordítván,

2.

Niceus Kinnyát irjak Poetak
 Pokolban szivét két sasok rágják
 Mind éjjel s' nappal teppik szagatgyák
 Hogy ha el fogyis mind ujjonon fogják.

3.

Jaj nem tsudallom haszonlo sorsom
 Diceus Kinnyat szivemben látom
 Soha nem szűnik tsak ujjul kinom
 Nagyobul mindig fekete gyászom.
 Mind éjjel nappal kinzatik attul

4.

Nints ki mentené szívemet búmat
Az az ki vólna kízzatik attul
Zokokáss miát szememet asztatom
Mert Szeretómnek szovát nem hallom
Kin az Szűzeknek is bánkodnak látom

Adgyon az Isten minden jót annak
Ki nyavaláját szannya rabjanak
Essék meg szive az En Franzkammak
Essik meg szíve az Franzkammak
Szánnyon meg engem tartson magának

Ily buval éltem soha nem hittem
Kit tsak éretted szenved busz szívem
Nem másé vagyok tied Édesem
Szánnyál meg engem vigy be kedvedbe

Mert ritka Madar Fekete Hattyu
Igasz szerető mert [nints] világon
Mostan olyan hiv ki egyhez [volna]
[...]

Lochner ránk maradt iskolai jegyzetfüzetei szintén fontosak számunkra, részben pontos keltezésük okán, részben pedig azért, mert jól mutatják azt, hogy melyek lehettek azok a korszakban divatos és ismert versek, amelyeket feljegyzésre méltónak ítelt a teológia hallgatója. *Joannis Lochner Poeta Exercitationes scholasticae* című füzetébe 1773-ban több latin és magyar nyelvű verset is bejegyzett. Így például az *Elegia qua Joannes Lochner aprecatur Onomasticum diem Alexandro Czabany [...] Professorit*, ami arra utal, hogy ő maga is részt vett az alkalmi költemények írásában.²⁵ E füzetben helyet kapott öt magyar vers is:

Első vers.

1.

Nem kívánok mást tsak halálomat,
Mert nem tűrhetem tovább kízzomat,
Egek mit gondoltok,
tudom jóll látjátok,

25 Ms. IV.1/20. 6v–7.

hogy mennyi bánatok,
szálnak, s' nem szárnyátok,
sorsomat.

Szerentsétlen órában lettem,
gonosz tsillag alatt születtem
nyilván tapasztalom
mert tsupán fájdalom,
szörnyű aggodalom,
keserves siralom
életem.

2.

Árva 's gyamoltalanúl köll élnem,
Fájdalmimmal köll aztat szemlélnem,
kit sokszor kerültem,
mert mindenkor féltem;
ha azt meg szeretem,
jaj léssen életem,
Istenem.
Jól tudom te büntecz engem,
hogy olyan birja én bús szivem,
a ki nem számomra,
nem vigasságomra
hanem bánatimra,
és nagy fájdalmimra,
születik.

3.

Siralommal eszem ételemet,
ha eszemben forгатom ügyemet,
miként köll szenvednem,
miként keseregнем,
héjjában epednem,
ah nem kívánom nem.
életemet.

S hogy így epednek, égnek, megemésztődnek.
Tantalusal hasonlót érzem,
mert én is az szép almát nézem,
de el nem érhetem,

nemis remélhetem,
kit szivbűl szerettem.
attúl gyűlöltettem,
ugy képzem.

4.

Ah nyomorúlt szivem tsak szenvedgy már,
Kívánt örömedet jaj neis várd,
vége lesz mindennek,
vége életednek,
minden gyötrelmednek,
s' keserűségednek
csak az kár.

hogy olyan lészen gyilkosod,
ki bizvást lehetne orvosod
de bizzál Istenben,
meg koronász menyben,
mivel sok inségben
volt sorsod.

E vers *Nem kívánom (!) mást csak halálomat* kezdősorral szerepel az 1771-ben összeállított *Szép énekek* című kéziratos gyűjteményben, illetve a XVIII. század második felében keletkezett *Világi énekek* élén. Mindkét füzetet ugyanaz a személy, „dr. Horváth”, azaz Horvát István küldte be az Akadémiához.²⁶ Olvashatjuk az „érzékeny verset” a Vas megyében élő tudós pap-tanár, Kresznerics Ferenc kéziratos versgyűjteményében is.²⁷ Legkésőbb 1790-ben ponyván is megjelent.²⁸

A következő – *Más ének* – Amade László *Boldogtalan az igaz! Ollyan szerencse...* kezdetű versének rontott változata. A kézirat első versszaka néhány szó változással (nyelveket/szájokat, imádlak/szeretlek) követi Amade szövegét. A kéziratban második versszakként szerepel az Amade-vers harmadik szakaszának eleje, míg harmadikként az eredeti vers második versszakának csonka változata. Az eredeti negyedik–hatodik versszak teljesen hiányzik Lochner lejegyzésben.

26 STOLL Béla, *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840)*, (Budapest: Balassi Kiadó, 2002²; a továbbiakban: STOLL), 305. és 484. sz.

27 CSÖRSZ Rumen István, „Kresznerics Ferenc kéziratos versgyűjteménye (1790–1809)”, *Vasi Szemle* 71, 2. sz. (2017): 152–167.

28 *Mulatságos Világi ÉNEKEK* (1790), kiadása: *Magyar világi ponyvairodalom 1700–1820, I. Lírai dalok és versek*, s. a. r. Csörsz Rumen István, ReTextum 8 (Budapest: Reciti, 2018), 55. sz.

Más ének.

1.

Boldogtalan az igaz, olyan szerentse,
kinek irigye, frigye, nincs ellensége
hadgy lássák, mutassák,
szájokat koptassák,
hogy téged szívem héven
s' tisztán szeretlek

2.

Lássák az gazok, azok, bármit mivelnek
tellyes mindenem bennem,
bármit ítélnék magokat ítélik,
végtire szégyenlik,
pirulnak, dulkanak, fulnak,
mint eb ugatnak

3.

Azt condemnálom, nálom, és köll nevetnem
hogy téged szívem, kincsem, igy köll szeretnem,
másoknak truczára,
kárára lángjára.

A füzet utolsó oldalára is került három, írásmódjuk alapján prózának tűnő²⁹ ének. Az első, deákos műveltségű szerzőre valló ének – szinte teljes szöveg- és helyesírási egyezéssel – Sztankovits János győri püspök hagyatékában is megmaradt.³⁰

1.

Szerencsés az ora melyben ma fordultam,
midőn személyekkel egy kevéssé szóltam,
azt véltem Júnóval, vagy Venussal szóltam,
piross ajakidot midőn szólani láttam.

2.

Ugyan is jól véltem hogy te vagy Diana,
kinek qualitasat én szívem ohajtya,

29 Nyilván az folyamatos írásmód miatt nem tűnt fel a kézirat katalógus összeállítóinak, hogy a füzet több magyar nyelvű verset is tartalmaz.

30 PERGER, „Világi énekek...”, 196.

te vagy az a rósa kit a nap ujítja,
ki nyílt szépségével, szívem vidámittya.

3.

Semmi tanúlt piktor olyant nem pingálhat,
mint az az anya szült ki tégedet hozott,
talán halhatatlan nemzetségbül fajzott,
vagy is az egekből a földre le szállott.

4.

Nem vagyok jól tudom érdemes előtted,
hogy tsak utczában is elmennyek előtted,
avagy távúl lévén ream nézzen szemed,
vagy előttem égjen drága szép személyed.

5.

De még is itélem nem vagy oly idegen,
hogy keménységeddel kitégy az magnesen,
de mégis azt kérem te kegyelmed térjen,
hogy szívem előtted audenciát nyerjen.

A következő, *Más ének* címmel lejegyzett szöveg már a XVIII. században ismert városcsúfoló rövid változata. XVIII–XIX. századbeli – majd félszáz – lejegyzését a Régi Magyar Költők Tára XVIII. századi sorozatának első közköltészeti kötete ismerteti.³¹ Lochner változata azért is figyelemre méltó, mert a vers hasonlóan öt versszakos változata szintén megtalálható a győri püspök gyűjteményében.³²

Más ének.

Van egy rongyos, tetves, koszos va va város,
de hogy roszak az lakósok ká ká
kákát nádat aratni,
tűzet abbúl rakatni:

31 *Közköltészet 1: Mulattatók*, s. a. r. KÜLLŐS Imola, mts. Csörsz Rumen István, Régi magyar költők tára: XVIII. század 4 (Budapest: Balassi Kiadó, 2000; a továbbiakban: RMKT XVIII/4), 112. sz.

32 PERGER, „Világi énekek...”, 197.

2

Terem kívül mezeiben bur bur burja,
de benne sok találatik kur, kur,
kurjongatni, kergetni
a farkast éjeszteni.

3

Terem kívül vizeiben haty haty hatyú,
menyetskéknek az őliben faty faty
fátyol szitán szitálni,
ritka rostán rostálni.

4.

Draga itten tsak egy hitván ing ing ing is
ki nem hiszi óra alá fin, fin, fin,
finom arany drága kő
a győrőben illendő.

5.

Ez verseket írta meg egy ba ba barát
ki nem hiszi kapja föl a sza sza
szarvas tág az uraknak
Lentse borsó baratnák.

A harmadik vers – stílusát tekintve – akár Amade László költeménye is lehetne:

Más

Oh mely nagy fájdalom,
Szivemben bánatom,
hol vagy én orvosom, s vigasztalóm.
Lángol kedv mint szikra,
Szivem már kő szikla,
tsak eped és fonyad te éretted

2.

Mért haragszol reám,
mért nem szólsz én hozzám,
valyon mit vétettem szép angyalkám,
Sok rossz ember vagyok,
E csalárd világon,
valami hamissat szólnak reám,

ne gondoly azokkal
csacsognak szájokkal
el unnak csacsogni majd halgatnak.

3.

Oh én leg édessebb,
nekem leg kedvessebb,
valyon mért sirsz oly nagyon rám,
kinek vagy rendelve,
el nem maracz túle,
ez végső s utolsó és fontoss szó.

E füzet 18. lapjára – szintén tömör folyóírással – még két magyar nyelvű vers került. Az első valóban Amade László költeménye:

Ámbár nékem nincsen kincsem
kiért semmi kedvem sincsen,
de hiszem s reménlem
szivemben itélem
hogy lész nékem szivem hivem.

2.

Most is aztat szánom bánom
szived hogy titkon kívánom
meg nem szolithatlak
meg sem csokolhatlak
ne hadgy így szenvednem, nem [nem]

3.

Áldot ilyen képnek, épnek,
kedviben ki van ily szépnek,
valóért kinlódik,
ingen [!] sem ágódik [!],
de vallyon ki lesz az igaz!

4.

Debeg [!] már mindenem bennem,
árnyékért hogy köll szenvednem,
de szabad pr[ó]bálni
s' ugy szivet találni,
szabad még remélni s élni.

5.

Eleget biztat reményem engem,
 hogy nem húll csillagom fényem,
 azért imádlak is
 magamban tartalak is
 van még bennem hivség égég [!].

Az ezt követő *Más ének* egy verses anekdota töredéke, csupán hat kéziratos énekes-könyvben található meg,³³ ezek közül is csak a *Collecteana poëtica* XVIII. század végi.³⁴ Lochner lejegyzése Pálóczi Horváth Ádám változatához³⁵ áll legközelebb:

Egyszer egy nemes Kunság egy ártányt vitete
 az hodosi kapitánynak az madi szüretre.
 Jaj &

Nyolcz márvásokon vették ajándék vitelre
 az czélra nem vihették az uton meg dögle.
 Jaj &

Tul a tiszán akada egy kedves komára
 Szarka Péter a neve fakada ily szóra
 jaj &

Nézd meg Istók az artanyt szuszog e' az óra
 hát már akkor az artany tajtékoz is uira.

Kapa Istók az kését az Artany. szúrá.
 kibocsáta az vérét világból ki múla.

Ki ki maga ártányának légyen hiv gazdája
 énis leszek aszonyomnak hivséges szolgája.
 Jaj édes komám oda van meg döglött [az ártány].

A XVIII. század végére datálható, L. 74. jelzésű ívre négy szerelmes verset jegyeztek fel. Az első – kezdősora alapján – *Majd eljön már a meleg nyár* kezdettel a Zala me-

33 RMKT XVIII/4, 113. sz., jegyzetek: 521–522.

34 *Egyszer a nemes Kunság egy ártányt vetete* kezdősorral STOLL 271, 38a–b.

35 *Énekes poézis: Válogatás Pálóczi Horváth Ádám ó és új mintegy ötödfélszáz énekek ki magam csinálmányja, ki másé című, 1813. évi kéziratos dalgyűjteményéből*, vál. KATONA Tamás, jegyz. KÜLLŐS Imola és DOMOKOS Mária (Budapest: Magyar Helikon, 1979), 271. sz., *A mádi ártány*.

gyei Pósfalvi Tullok Mihály énekeskönyvében,³⁶ a Nigrinyi Lajos-énekeskönyvben,³⁷ *Majd eljön már az a szép nyár* kezdősorral a Cseke Sándor-énekeskönyvben,³⁸ illetve a Poltschy Pál-énekeskönyvben³⁹ is szerepel.⁴⁰ A kezdősor látszólagos azonossága ugyanakkor megtévesztő, hiszen Lochner lejegyzése nem azonos ezekkel:

Majd el gyün az Nyár,
hideget nem vár
Szévemnek öröme.
Ujulhat immár
Légyen többet bár
Lelkemnek sérelme.
Vadak örülnek
az kettős szívnek
madarak énekölve repülnek,
zengenek nem félnek,
hogy vég napjaikban élhetnek.

Az fák zöldülnek,
mezők illednek,
az meleg esőtül
Virágok élnek és szépen nyölnek
hasonló üdőtül.
Minden Teremtés
dicséretre kész,
holtig te hozzád
az én szívem is,
állandó, hajlandó,
Szévésségébe maradandó.

Egyszer néken is föl tezett napom,
ujulok lelkemben,
hogy Széved Szévemhez kaptsolhatom
örvendek szévemben
ketten éltünket Szentólyyük öszve,
Szeretetünket tarcsuk kötözve,

36 STOLL 660, 40.

37 STOLL 868, II. 148a.

38 STOLL 732, 30b.

39 STOLL 871, 4a.

40 RMKT XVII/3, 173. és 190. sz.

ugy végig, és holtig,
mi állandók lehessünk mindig.

Hogy se tűz se víz
el ne válthasson,
azon Széveskedgyünk
Semmi némű íz meg ne árthasson
azon mesterkedgyünk
mert hév szeretet,
mást nem szenvedhet,
egy ügyekezett kettő közt lehet,
ha merlek, ugy kirlek
mert szévbül hidgyed szeretlek.

Hanem már mondgyad
Szévedbül vallyad
mi légyen szándékok;
Ne szomoricsad
Szévem ujicsad,
mond meg akaratod,
Kész vagy é vagy nem
Szévem szeretni,
vagy talán máshoz kívánsz hajlani,
ne alugy hogy ha ugy
mind kettőre kész az én szévem.

Az L. 74. jelzetű kézirat második versének három versszakos változata a *Szíveket újító bokrétában* (1770, STOLL 277) 50. sorszámmal olvasható.⁴¹

Más

Vajha ki tudná, vagy tapasztalná keserves életemet,
talán meg bánna vagy meg is szánna szomorú szívemet,
panaszolkodni nem akarok,
szévet hizlalni nem kívánok,
csak addig főzöm ammeddig győzőm keserves gondolatimat.

41 *Szíveket újító bokréta: XVIII. évszázadbeli dalgyűjtemény*, kiad. VERSÉNYI György, Régi magyar könyvtár 35 (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1914).

Járok vigadok de mit gondolok, azt csak magam tudom,
kívül mosolgom, de bévül sirok, fájdalmim számlálom,
noha bánatom szenvedhetem,
mégis nevetek de kintelen,
ezzel titkolom magamat kinzom szörnyű kegyetlenséggel.

Ha módgyát látnám vagy búmnak tudnám, hogy lesz könnyebsége,
örömmel várnám nem sokallanám látván léssen vége,
de még reminség sem adatik,
mert uttya módgya el záratik
tsak az koporsó léssen utolsó melyben lesz éltémnek vége.

Itt egy árva fekszik kit ha ugy teczik sorsát meg láthatod,
végső panaszit bal factumjait im ki tanulhatod,
ez életiben nem vigadott
csak bús bánatot látott
ezzel még élek, oh kegyes lélek, meg ne vess engemet kérlek.

A harmadik vers szintén Amade modorát idézi:

Más

Szánom bánom éltemet hívemet
hogy el szalajtom szerelmemet,
nincsen aki vigasztalna
sorsom magára válolna;
csak jaj nagy baj követi éltemet kiki megveti kirisemet.

Nincsen ki hincsen szerelmet Szévemben,
bilincs kilincs van keblemben
bús napjaim vannak oráim
csak kinnyaim számlállom fájdalmim
bár incs vagy tekincs még is haszontalan keserűség van éltémen

Árva Zárva mind Gerlicze vagyok,
mint fogoly csak ugy aggodok
Jajt kiáltok senkinek nem ártok,
bajt találok am bár kint nem járok
még is hamis okokkal s' modokkal
szavamat zárjak fül lángokkal.

Irigyek rosz firgek mindenütt tamadnak,
éles nyelvekkel meg gatolnak,
Vajha tudnák és próbálnák
Szomorúságom kevésbé hordoznák
Akkor akkor ők tapasztalhatnák,
hogyan fáj nekem kitanulnák.

Vajha volna ki sorsom meg szánna
nyomoruságomat meg bánna,
Lenne bár csak ki vigasztalna
kinnyaim bár csak magára valolna
Jajtul bajtul akkor üresülnék
segétséget nemis kírnik.

De már látom mindentül el estem
mint világ fattya meg vettettem
nincs ki szemit reám fordicsa
nincs ki szolgálatyát ujicsa
Szerencsémme élni nem tudtam
utolsó időre jutottam.

Az ív negyedik, záró verse Amade László költeményének változata. Lochner lejegyzésében az első versszak – némi nyelvjárási változással – szinte szó szerint azonos Amade versével. Ezután az eredeti vers 3. versszakának első négy sora a 2. versszak utolsó négy sorával kiegészítve adja a második versszakot. 3. versszakként Lochner az Amade-vers 2. versszakának elejéből és az eredeti 3. versszak végéből gyúrt össze egy szakaszt, hogy aztán a záró versszakban ismét visszatérjen Amade szövegéhez:

Más

Bár tiéd az Diadalom
mondgyák hogy Szerettelek,
harcz volt érted s' viadalom
csupán hogy ősmértelek,
ah ah hadgyán
bárha ez úgy lesz is
csak tűrjünk szenvedjünk
bár ha titkos kín is
még is truczra szeretlek.

Irigy nyelvek gyilkos férgék
titkon mint szul emisztenek
fúllángokkal s' nyelv lángokkal
majd majd éppen el vesztnek
hat hat bátor
olykor még meg is nevetnek
Szánom nagyon bánom
illyent el követnek
még meg fogják siratni.

Erősségit vass hitünknek
agyarkodtak bontani
Zárt petséttyit Szűz szívünknek
viltik föl szakasztani
te vagy Szévem hívem
még is én édessem,
gyöngyöm kincsem finyem
reményem s' kegyessem
vagy halál vagy életem

Változással s' kedv múlással
folynak el az Esztendők
tőrrel pörrel virrel [bérrel]
[az hív szerelmes] üdők,
most bádgyadok halok
lankadok borullok
most érted epedek
S' égek és szenvedek
fatum hogy így történtek.

*

Írám ahhoz minden búmat
emlékeztén felejttem rulad.
Szévem [...]

Az L. 72. számon beletárolt ív egy cím nélküli éneket tartalmaz. A ke-
sergő szerelmes versének „siratom magamat” kezdetű része a *Szentsei-
daloskönyv*ben (1704 előtt) *Siralmas volt nekem* kezdősorral szereplő, Dobai
István nevével fennmaradt vers parafrázisa volna.⁴² A szokatlan versforma

42 *Énekek és versek 1686–1700*, s. a. r. JANKOVICS József, [STOLL Béla,] Régi magyar költők

figyelmet érdemel: két 4×12-es strófa után mindig egy háromsoros refrén következik.

Látom nem kívánod látni már személyem,
Nem is akarsz tudni semit én felőlem.
Azért vedd kedvessen utolsó levelem
Tudd meg melly butszuzás lakik én szivemben.

Tudom már bizonyal meg vetetél engem,
Hivtelen szivedbül mind eddig nem véltem,
Még álnokságodat jól által nem néztem,
Hamis tsalárd szived, így meg rontott éngem.

Eztet tudom mert próbáltam
Nem tagadom tsak be vallom
Meg bennem az lélek.

Huszon két esztendőt már ugyan att léptem
De még illy étellel én soha nem éltem.
Te voltál az első ki meg győztél engem
Vesztettem miattad ugyan vigg életem

Oh tselekedetim ha eztet tekéntem
Hol van világ előtt el mult vigg életem
Eztet sok pénzekkel vissza nem vehetem
Azért kell már buval életem töltenem.
Eztet tudom mert próbáltam

Eztet tselekedtem ugyan te miatad.
Mert az én szivemet mind addig biztattad,
Engemet el nem hadgysz azt tudom fogadtad
Még is hiv szivemet illy formán meg tsaltad

Siratom magamat el mult Napjaimat
Remete életre vetem már magamat

tára: XVII. század 14 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991; a továbbiakban: RMKT XVII/14), 186. sz.; PAKSA Katalin, „Énekeltem én...”: *Kiváló népi énekesek antológiája*, Scholaria Praemonstratensia, Premontrei iskolai füzetek 5 (Gödöllő: Premontrei Szent Norbert Gimnázium, Egyházzenei Szakközépiskola és Diákotthon, 2014), 35–36.

Meg máséttják Egek minden dolgaimat
Vigaságra intézik minden bajaimat
Eztet tudom mert próbáltam

Aztat te jól tudod hogy én ismértelek
Ugyan is igazán szivből szerettelek
Mindenkor tégedet hiv szemmel néztelek
Diannánál téged jobban kedveltelek.

Valahány minuta van az esztendőben
Voltál te én nékem annyiszor eszemben
Valahány tsillagok ragyognak Egekben
Annyi fájdalmokat érzetem szivemben.
Eztet tudom mert próbáltam

Itéld meg oh lélek mért kellett meg vettni
Én nekem illy nagy [...] hogy tudtál szerezni
Hiv szeretetemért így kellett fizetni
Az egek meg fognak ezért téged verni.

Valaki az én sorsomat így tudná
Bizonyal mondani azt mindenik sajnálná
Mert az én kinomat az bu el buréttá
Ezt magára [...] senki nem válalná
Eztet tudom mert próbáltam

[...] szerelmessen [...] szemeimre
Mert voltam te nálad valaha kedvedre
Esküszöm Egekre élő Istenekre
Ez világon többé nem akadsz illy hívre.

Most butszom immár ultollyán te túled
Légyen mint kívánod ez világon kedved
El hagyttál engemet meg vetetél túled
Ezt siratni fogja még él a te szived

Egyfajta tematikus gyűjtés szándékára utal, hogy Lochner hagyatékában több olyan lap is található, amelyeken hasonló témájú versek olvashatók. Az egyik íven egy „búcsúzó vers” kapott helyet, mely az 1816-os *Pósfalvi Tullok Mihály-énekeskönyvben* az *Insurgens Dallok* között található, az *Énekek gyűjteménye*

lejegyzője pedig *A' táborba induló Insurgens* címmel közli.⁴³ Ugyanakkor Csörsz Rumen István megállapítása szerint:

A búcsúdál műfaja a műköltészetben is gyakori volt, legismertebb emléke Csokonai *Búcsúvétele* ..., valamint a korban népszerű *Trombitáknak hangos rivadását* (Kreskay Imre verseként, pl. *A táborba induló katona jóbaráttól búcsúzás* címmel, másutt: *Mars-nótára szomorúan*), ill. a *Mikor felülsz, rózsám, paripádra* (*A nemes vitéz és felesége* címmel: *Battha Bálint kótatára*, 1804–1808, STOLL 572.) Ezek nem tartoznak szorosan a katonai tematikához, hiszen a katonaság az epikai keretüket adja: a szerelmesek világának ellenpólusát. A dalok valódi témája a szerelmesek egymás iránti hűségesküje.⁴⁴

Ilyen a Lochner-gyűjtemény verse is:

Búcsúzó Versek.

1.

Trombitáknak szörnyű harsogását,
Sipnak, dobnak hallom rivadását:⁴⁵
a vér-ontó Marsnak
hangja az, nem másnak;
Bajnoki ébrednek lármájára
tsatájára

2.

Mars, Mars azt kiáltya hiv Népének,
Minden Vezér maga seregének:
Vitézét biztattya,
Vészét bátorittya;
Nap villog atzélós fegyverében
a kezében.

43 *Énekek gyűjteménye*, Győri Egyházmegyei Könyvtár, ltsz. XXXVII. 3. 7., 82–83; JENEI Ferenc, *Énekek gyűjteménye*, A Győri Szemle Könyvtára 20 (Győr: 1942).

44 *Közköltészet 3/A: Történelem és társadalom*, s. a. r. Csörsz Rumen István és KÜLLŐS Imola, Régi magyar költők tára, XVIII. század 14 (Budapest: Universitas Kiadó–EditioPrinceps Kiadó, 2013), 411; Csörsz Rumen István, *A kesergő nimfától a fonóházi dalokig: Közköltészeti hatások a magyar irodalomban 1700–1800*, Irodalomtudomány és kritika: Tanulmányok (Budapest: Universitas Kiadó, 2016), 281–282.

45 Az eredeti kéziratban: „Trombitáknak szörnyű rivadását, / Sipnak, dobnak hallom harsogását”. A végleges szörendet ugyanazon kéz ugyanazon tintával a szavak fölé írt számokkal jelölte.

3.

Oh! 's jaj⁴⁶ melly szomorú elválások
esnek, melly fájdalmas zokogások;
rettentő történet!
hány ezer hív szivet
Leg keservesebb gyászban öltöztet,
sirban temet!

4.

Szomorú Anyának az ölében,
Lankad Fia könyve özönében:
Jegyesse karjain,
Függ más is ajakin;
Im! mint bútsúzik hivatúl hive!
reped szive!

5.

Nékunkis egymástól, amint látom,
meg kell válnunk Szerelmes Barátom!
Oh! jaj! melly keserves,
bú-bánattal tellyes;
Két hív szivnek egymástól megválni,
's megnem halni!

6.

Jöjj vissza Borostyán Koszorúval,
ölelhesetek ezer tsókokkal:
Oh! vigyázz éltedre,
tarts számot hivedre:
Az égnek áldása szallyon reád;
Isten hozzád!!!⁴⁷

Az L64. számon leltározott lap énekének egyes részletei Erdélyi János népdalgyűjteményében is helyet kaptak.⁴⁸ Érdekessége, hogy ahhoz a lejegyző egy lehetséges variációt is megadott.

46 A 's jaj a szöveg fölé írva, betoldva.

47 L. 67 (Egy lap két oldalán: 1–2. és 4–6. versszak.)

48 A „Jaj tsillagom teremtette” kezdetű versszakot lásd ERDÉLYI János, *Válogatott magyar népdalok: Képes kiadás* (Pest: Heckenast Gusztáv, 1857), 52. sz., a „Hát te szivem hová lettél” pedig uo., 80. sz.

Ének.

Edjik útzán végig mentem,
a másikon vissza jöttem:
egyet kettőt füttyentettem,
tudom kiért tselekedtem.

Ha Én aztat tudtam volna,
hogy ha szíved álnok volna:
ugyan huntzfut lettem volna,
hogy ha szerettelek volna.

Jaj tsillagom teremtette!
ki volt nálad a múlt estve?
ablakodon voltam lesben,
Láttam ki ült az öledben.

Ne hányd nékem azt szememre,
A Juliska ült ölemben,
meg ölelem meg tsókolom,
mert az enyim ugy is tudom.⁴⁹

Hát te szivem hová lettél,
hogy az estve el nem jöttél?
talán mással beszélgettél,
avagy talán meg vetettél?

Nem megyek én addig férjhez,
mig a búza meg nem érik:
akkor sem megyek Juhászhoz,
inkább megyek Katonához.

Katonának szép ruhája,
a Juhásznak van Bundája:
tsireg tsörög a nyakába,
mint az ördög a Konyhába.⁵⁰

49 Az eredetiben: „meg ölelem meg tsókolom, / ugy is tudom <hogy> az enyim.” Utólag a *hogy* szócska fölé írva: *mert*, majd a végleges szórend a szavak fölé írt számokkal meghatározva.

50 A *konyhába* fölé írva: *lyukába*.

Appendix.

A Nagy Martzi nagyon kényes,
talán hogy patkója fényes?
nékemis volt olyan fényes,
még sem voltam olyan kényes.

A Tóth Ersók ugyan nyalka
talán keszkenyője tarka?
nékem is volt olyan tarka
mégsem voltam olyan nyalka.

Correcta, & in ordinem redacta melius red[d]it sequenti modo:⁵¹

1. Mond meg Szívem, hová lettél, hogy az estve &c; &c; &c.
2. Edjik utzán végig mentem, a másikon &c; &c; &c.
3. 'S Jaj tsillagom teremtette! ki volt nálad &c; &c; &c.
4. Ne hányd nékem azt szememre a Juliska &c; &c; &c.
5. Ha én aztat tudtam volna,

hogy a szíved álnok volna:
ugyan tzondra lettem volna
hogy ha szerettelek volna.

Reliqua manent

Az L62. leltári számú lapon „Mulatságos”, vagyis mulatáshoz való énekek olvashatók.

Mulatságos Ének

Nosza Pajtás pohárhoz láss
Torkod frissen nyisd ki:
emelítsed ki ne döntséd
egy itallal idd ki.

Kantsora kantso blaszasza
hoppasisza –[.....]
hőrpentsdki, tsöppig
üressids ki.

51 Javítva és sorba rakva jobb a következő módon.

Csörsz Rumen István és Küllős Imola megállapítása szerint, az *Igyunk egy pohár bort a jó egészségért* kezdetű bordal „versformája és rímképlete megegyezik a Csak el nem ajultam, hogy meghallottam kezdetű németcsúfolóval. [...] Nagy valószínűséggel ennek dallamára énekelték...”⁵² Lochner lejegyzése megerősíti ezt, hiszen az alábbi, csupán egy szakasznyi szövegrész nota jelölésében utal erre, sőt a bordal után közvetlenül a németcsúfolót jegyezte le:

Más ad Notam Tsak el nem ajultam

Egy pohár bort mingyaján igyunk baratsagert
Sogorsagert Komasagért jó szorossab voltyáért:
Poharinkat emelitsük
torkainkat nedvesetsük
és mind egy hajtással üresitsük.⁵³

E verset az alábbi csúfoló követi, az előző dallamjelölés kezdősorával:

Mas Világi Ének.

Tsak el nem ajultam midőn hallottam
Hogy Németet Szerecz el iszonyottam
Magyartúl lőtt pártolásod hidgyed meg bánod
Hogy bugyogóját meg szeretted még meg útálod
Midőn foltozgatod akkor majd meg látod

2°

De ros z szív az illyen ki azt bé veszi,
Hogy Némethez mennyen tselekedheti
Házasságért mundérjáért a magyart meg veti
Lábra valót hoszú ingért meg gyűlölhethi
Talán azt gondolja maga meg viseli

52 *Közköltészet 2: Társasági és lakodalmi költészet*, s. a. r. Csörsz Rumen István és Küllős Imola, Régi magyar költők tára: XVIII. század 8 (Budapest: Universitas Kiadó, 2006; a továbbiakban: RMKT XVIII/8), 486.

53 A szöveg megtalálható: *A' Magyar játék-szín*, Első esztendő. Negyedik, és utolsó kötet (Pest: Trattner Mátyás, 1793), 320. A' Negyedik kötetnek IV. darabja: *Házi Orvosság. Víg játék három fel-vonásban*, melyet Simai Kristóf K. O. P. Weise utánn készített.

3°

Nem csudálkozhatom én itt már eleget
Hogy Némethez vagyon minden hivséged
Talám szellőző Lukáért szeretted meg őtet
Mellyet bugyogóján hátul szemléled
hogy Gyönyörűségedet gyakran abban töltsed.

4°

Kérdjük már minnyájan miért szeretheti
Talám hogy a Lábán a Legyeket vergeti
Büdösségét a Huntzfutnak hogy szenvedheti
Kopasz szájját a kujonnak miért szeretgeti
Méltóságos magyar szíve hogy bé veheti.

5°

Élj tehát már vele ha ugy szereted
Az hatzúkás, Tetves rühes németet
Tellyék kedved tatzliában Mantsétájában
Mellyet kezénn 's mellyén hordoz a Kurvannyában
Pfuj minden németnek egész országában
A' kurva Anyya a Németnek &c.

Az öltözetbeli külsőségeket célba vevő németcsúfolóknak e legnépszerűbb darabja negyedszáz XVIII–XIX. századi kéziratos énekeskönyvben kapott helyet.⁵⁴

A *Mas Francia* című alkotás Amade László *Lila moja Lila* kezdetű versének lejegyzése. Lochner változatából csupán Amade versének 6. versszaka hiányzik.⁵⁵

Mas Francia

Szila moja zoszto mila
Lase kase burendo
hajsza hajsza merenda Reverenda

Csiri csáre lala salallála
hocus pocus Effeta
hajsza tsare szeffera
Pekra Berha.

54 RMKT XVIII/4, 104. sz., jegyzetek: 504–507.

55 RMKT XVIII/7, 105. sz., 162–163,

Haisza szasza hopsza hopszazsasza
Czintzi finczi rajácsek

Csacso Kucso Szlovatsek
bum bum Nohacsek.

Dinom danom babtsek
bum bum Mestsek
Lirom Larom huszlitska
hunder bunder Dudicska
pj vinecska.

Dini dini Mini rini mini://
Trezi frezi anono
glogla gluglu paleno
na Koleno://

Mind ezt senki nem érti
Hogy senki szívét ne sértse://
Mivel igazán bolondság
És tsupán tsak nyájasság
Tsak azt véllye.

Ki pedig azt meg fejti
Az bizony elméjét meg sérti://
A mint Curissus lehet
Ollyan jutalmat vehet
Rosz Munkátis tehet.

Bár a vers címével is francia nyelvcsúfolót ígér, a szövegben egyértelműen (elferdített) szlovák szavak vannak. Amade verse, s nyomában Lochner érthetően sokszor pontatlan lejegyzése hasonló ahhoz az *Oláh* koldusének-csúfolóhoz, amely annak fordítása révén vált értelmessé.⁵⁶ Amade versének „szlovák nyelvű szakaszait Tőzsér Árpád fordította le⁵⁷, az alábbiak szerint:

56 RMKT XVIII/4, 110. sz., jegyzetek: 514.

57 TŐZSÉR ÁRPÁD, *Régi költők – mai tanulságok* (Pozsony: Madách Könyvkiadó, 1984), 84–86.

„1.

Lila

Kedves Lilám

Lásé, hopp sza sza merenda,

Reverenda

2.

Csiri, csáré, lá, lá

Falala

Hochus pochus Effecta!

Hajsza csáré steffeta

Szép Bözsike.

3.

Hej sza sza hopsza

Hopszasza!

Cinci, finci nyulacska,

Kacsó csacsó szlovákocska

Búm! Búm! az orra.

4.

Dínom dánom Babcsék (lyukasgaras?)

Húm (hallgat) az orros

Lírum lárúm a hegedű,

Ireg-morog a duda

Idd a borod.

5.

Dini dini Mimi

Rimini,

Terczi, ferczi en-ó-ó

Gláglá, kortyold a pálinkát

Térdre!

6.

Heje huja az enyém!

Luluja!

Szarka-fióka fröccsentése

Articsóka három szellentése

Csiki csóki”

A következő vers szintén Amade László költeménye, a *Dira, dura, la, la, la* kezdetű, halandzsázó mulatódal.⁵⁸ Lochnernél kimaradt ugyan az eredeti vers 5. versszaka, de az eddig ismert kéziratos változatokban – csakúgy, mint Erdélyi Jánosnál – még kevesebb, csupán az *Ence, Bence, medence, / Kis kemence, Velence* maradt meg.⁵⁹

Más haszonlo.

Dira dara lálala:
hajsza hajsza Falala;
hem hum Én Kegyesem,
Te éretted édesem.

Encze bencze medencze
Szép kemencze, Velence
Kurva az Annya aki bányya
Hogy szívem azt kívánnya.

Iha ragom rekettye
Körtvély gyöngyöm berettye
Rósám Tulipanyom
Égi szép Szívárványom

Rundi bundi Lamori
Gyuri Ragyi Gyomori
Ganczi banczi Fancsi
Kokok hopsza Tancsi

Cedrus Fa szép termeted
Hó is alak két kezéd
Alabastrom Mellyedett
Sólyom szép termetedet.

Többet már nem is szólhatnak
Néma nemis mondathatok:
Azértis tsak halgatok
Ma Mu Ma vagyok.

58 RMKT XVIII/7, 118. sz.

59 RMKT XVIII/8, 57. sz., jegyzetek: 541–542; *Népdalok és mondák*, A Kisfaludy-Társaság megbízásából szerkeszti és kiadja ERDÉLYI János, Magyar Népköltési Gyűjtemény (Pest: Emich Gusztáv, 1846), 199. sz.

A fenti csúfolókhöz csatlakozik a *Cantio Arvensium* című, latin–magyar–szlovák „elegyes vers” is.⁶⁰

Az *Egri szép ének* Révai Miklós moralizáló verseinek hatását mutatja.⁶¹

Egri Szép Ének

Átkozott irigy nyelvek miért rontjátok hiremet
Jaj! kettős élű fegyverek Kontzoljaatok Nevemet:
Mint Aspis kígyó Fulankja, dühös oroszlány haragja
Artalmassak a Testnek; Úgy Ti a bötsületnek.

Ha vétettem, véretem ajánlom, a [!] ki ontásra
Fogyatkozásomért, bővséges áldozásra.
Tsak hiremet, mindenemet leg szebb, leg drágább
Kintsemet, ne motskold rosz nyelveddel. [...] ⁶²

L84 szám alatt került leltárba *Tristia fata cano* címmel a felkölt magyar nemeségről szóló latin nyelvű Ovidius parafrázis. Ugyan lokális jelentőségűnek tűnik, de a benne foglaltak – csakúgy, mint a szerzőnek a Győr töröktől való visszafoglalásáról rögzített tévedései és legendái – számos későbbi „történeti” írásban helyet kaptak.⁶³ Bár a vers 1822-ben nyomtatásban is megjelent,⁶⁴ a Lochner-féle lejegyzés forrása a győri karmeliták 1809-es naplója lehetett, ugyanis csak itt szerepel – a kéziratban is elkülönítve lejegyzett – utolsó versszak.⁶⁵

60 Lásd a 66. sz. kéziratot.

61 *Közköltészet 3/B: Közkerkölcs és egyéni sors*, s. a. r. Csörsz Rumen István és KÜLLŐS Imola, Régi magyar költők tára: XVIII. század 15 (Budapest: Universitas Kiadó, 2015), 137. sz.

62 Két további (általánosan ismert) versszaka olvashatatlanul kifakult, s csak az utóbb ráírt 1–2. strófa olvasható.

63 A szerző vagy lejegyző a győri karmelita rendház krónikáját vezető Rásovozky János Román volt. Román atya a rend krónikásaként számos történeti mondát, legendát és hiedelmet is rögzített, amelyek egy részét az utókor történeti hitelességűnek tekintett.

64 *Syllabus Praesulum Jaurinensium ex Diversis Auctoribus secundum seriem Documentorum publicorum, et Authenticorum conquisitus*, Novissime revisus ac Supplemento auctus ab A. R. P. Romano A. S. Venantio Carmelita Disceato Provinciale Emerito (Jaurin: Typis Leopoldi Streibig, 1822), 24–26.

65 NÉMETH Ambrus, „Győr városa a francziák hatalma alatt 1809-ben: (A karmel-rendi székház naplójegyzeteiből.)”, *Történelmi Tár*, Új folyam 5 (1904): 376–399, a vers a 380–382. oldalakon.

In Junio decimus Titan splendebat, et umus,
 A Papa Nostri quando venere duces.
 Cosareus miles glomeratur sole sequente;
 Nec mora, ab Italia Gallicus hostis adest.
 Pugna fit ad Ménfő, Csanak, certatur utrinque
 Saepius accepto vulnere Gallus abit.
 Viribus accretis per noctem Gallus anhelus
 Aggrediens Aquilam glandine stermit eam.
 Laeva ala fracta, dextra virtute carente;
 Spectantes Cives tristis imago subit.
 Hungara Nobilitas stridore, ac strage globorum
 Territa, de pugna turpe recede facit.
 Inulo sitam ad Rabegz ripas, Arabonis, et Istri
 Urbem Saurinum fata sinistra petunt.
 Fata sinistra petunt: cum Divum juncta Corona,
 Dicitur auxilio destituisse suo.
 Mulijber in Trojam; pro Troja stabat Apollo,
 Pro nostra nullus Urbe stetitve viro.
 Antonius pavidam claudis cum Civibus urbem
 Sic fecit Anglis, dum Generalis erat.
 Granatis Vitus sinit impetere glandibus urbem,
 Succendunt Refalu, quattuor in Urbe domos.

Tristia fata cano

In Junio decimus Titan splendebat, et umus,
 A Papa Nostri quando venere duces.
 Caesareus miles glomeratur sole sequente;
 Nec mora, ab Italia Gallicus hostis adest
 Pugna fit ad Ménfő, Csanak, certatur utrinque
 Saepius accepto vulnere Gallus abit.
 Viribus accretis per noctem Gallus anhelus
 Aggrediens Aquilam glandine stermit eam.
 Laeva la fracta, dextra virtute carente;
 Spectantes Cives tristis imago subit.

Hungara Nobilitas stridore, ac Strage globorum
Territa, de pugna turpe recede facit.
Inde sitam ad Rabczae ripas, Arabonis, et Istri
Urbem Jaurinum fata sinistra petunt.
Fata sinistra petunt: cum Divum juncta Corona,
Dicitur auxilio destituisse suo.
Mulciber in Trojam, pro Troja stabat Apollo,
Pro nostra nullos Urbe stetisse scio.
Antonius pavidam claudit cum civibus urbem
Sic fecit Anglis, dum Generalis erat.
Granatis Vitus sinit impetere glandibus Urbem,
Succendunt Réfalu, quatuor in Urbe domos.
Nec nox succedit nobis placatior; usque
Diluculum rabidus regnat ubique fragor
Omnis tristatur, graviter suspiria ducit,
Insomnes noctes, olena timore dies!
Rumpuntur bombae, rupturis omnia subsunt,
Civibus obsessis est data nulla quies.
Qui non vult mortem, vel dirum vulmus habere,
A Laribus propriis nullus abire valet.
Post ternos ortus nonies cursore remisso,
Praeparat igniferos Gallica turma globos.
Tempore nocturno rapide jocolatur in Urbem,
Corripit extemplo flamma tremenda domos.
Ut sopiat Divus flammam Aloÿsius ortas,
Patronam differt ferre rogatus opem.
Plurima Vulcanus depascit tecta domorum,
Extantes Aedes absque decore manent.

Regnat triste chaos, laniantur pectora Civis,
Igne per urbanas digrediente domos.
Urbis formosae turre vitiantur, et ignis
Praesulis Arx, turris maxima praeda fuit.
Compita fragmentis diversis plena videntur,
Trabibus exustis Urbs speciosa scatet.
Carbonum, cinerum cumuli, vitrorum,
Squalleros fimi pervia strata tegunt.
Unica vox fletus, lacrimae Juvenumque Senumque.
Haec facies Jaurin, dum caperetur, erat.
Troja sinit firmas incauta effringere portas.
Sicque hostes clausos in sua damna vehit.

Praecursor Domini divus Baptista Joannes,
Civibus ut fessis prosperiora ferat.
Hostibus invisis alausas cum milite portas
Conventis pactis mox reserare sinit.
Que mala diverso Cives patiantur ab hoste,
Tempora Lectori postetiora dabunt.

Compendium totius, et secutae pacis.

Antonius claudit, Vitus jaculatur in Urbem:
Non sapit Innocuus flammas Aloysius ignis.
Oclusans portas aperit Baptista Joannes;
Hostibus invisis Urbem cum milite tradit.
Civibus afflictis fert sancta Theresia pacem.

Lochner gyűjteményének, a diákkorában feljegyzett verseknek feltűnő sajátosága, hogy azokban milyen nagy súllyal szerepelnek Amade László alkotásai. Ezek lejegyzése jól mutatja Amade műveinek közkedveltségét, de azt is, hogy verseinek folklorizációja már a XVIII. század végén megkezdődött.⁶⁶

A másik figyelemre méltó tény, hogy a Lochner anyagában található versek közül több is szerepel – azonos szöveggel – Sztankovits János győri püspök világi dalokat magában foglaló kollekcijában. Kortársakról és azonos helyeken tanuló/tanító klerikusokról lévén szó, nem zárható ki, hogy a seminaristák, illetve fiatal papok azonos forrásokból merítettek. Lehetséges az is, hogy Sztankovits „gyűjtői” között szintén szerepelt Lochner. Mindenesetre a két gyűjtemény ízlésbeli irányultsága egyértelmű.

66 KÜLLŐS Imola, „Amade László verseinek folklorizációja” in KÜLLŐS Imola, *Közkézen, közzsájon, köztudatban: Folklorisztikai tanulmányok* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 2012), 239–240; VADERNA Gábor, „A közköltészet kutatása és az irodalomtörténet”, in *Doromb: Közköltészet tanulmányok* 3, szerk. Csörsz Rumen István, 13–50 (Budapest: Reciti, 2014), 29–30.